Arşivde Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi-Mart 2024, Cilt: 1, Sayı: 1
Journal of Women and Gender in the Archives-March 2024, Volume 1, Issue 1

arşivde KADIN VE TOPLUMSAL CİNSİYET DERGİSİ
Journal of Women and Gender in the Archives

Süreyya Ağaoğlu'ndan Kız Kardeşi Tezer Taşkıran'a Mektuplar

Süreyya Ağaoğlu's Letters to Her Sister Tezer Taşkıran

Hanife Karasu
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Tarih Bölümü, Yüksek Lisans Mezunu

Süreyya Ağaoğlu'nun Özel Arşivinde Kayıtlı Bazı Mektupları, Otobiyografisinde Eğitim Hayatı Hakkında Bahsetmediği Bilgileri İçermesi Bakımından Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Kadın Avukatının Biyografisi Üzerinde Çalışacak Araştırmacıların Kullanabileceği Değerli Kaynaklardır.

Süreyya Ağaoğlu (sağda) ve Tezer Taşkıran'ın yer aldığı bir fotoğraf (KEKBMV, SAÖA, 10001_101_094)

Özet

Süreyya Ağaoğlu (1903-1989), 20. yüzyılda Türkiye Cumhuriyeti tarihinde entelektüel kişiliğiyle ve kız öğrencilerin hukuk eğitimi almalarında büyük katkıları olan önemli kadın hukukçulardandır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın avukatıdır ve imparatorluktan Cumhuriyet'e geçiş sürecine şahit olmuştur. Sosyal ve kültürel değişime katkıda bulunan Süreyya Ağaoğlu, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yetişmiş "Cumhuriyet kızı" olarak adlandırılan kuşaktandır. Bugün İstanbul'da Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda bulunan Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi'nde kayıtlı birçok belge arasında kadın ben-anlatısı örneklerini içeren

mektupların ve günlüklerin yanı sıra fotoğraflar ve şahsi notlar gibi Süreyya Ağaoğlu hakkında önemli bilgiler veren kaynaklar mevcuttur.

Bu çalışmada, Süreyya Ağaoğlu'nun kız kardeşi Tezer Taşkıran'a 1929 yılının Aralık ayı boyunca yazdığı mektuplar incelenecektir. Bu süre boyunca Tezer Taşkıran hastalığı nedeniyle İstanbul'da tedavi görürken, Süreyya Ağaoğlu ise Ankara'da iş hayatına başlamıştır. Mektuplar üzerinden Süreyya Ağaoğlu'nun duygu ve düşünce dünyası, kullandığı üslup, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'daki sosyal ve kültürel hayat ile metnin bir kadın ben-anlatısı metni olması yönü üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Kadın Avukatı, Süreyya Ağaoğlu, Tezer Taşkıran, Kadın Ben-Anlatısı, Türk Kadını, Cumhuriyet Ankara'sı.*

Abstract

Süreyya Ağaoğlu (1903-1989) is one of the most important women lawyers with her contribution to female students for taking education and intellectual personality in law in Turkish Republic of twentieth century. She is the first woman lawyer of the Turkish Republic and also lives in the years which transformations from empire to republic era. Süreyya Ağaoğlu contributed to social and cultural change who is from generations of the Early Turkish Republic. There are a lot of documents which are diary, letters, photographs and personal notes which belong to Süreyya Ağaoğlu in her private archive. Today this private archive has been preserved by Women's Library and Information Centre Foundation in Istanbul. These documents embrace important examples about woman self-narrative.

In this study, it will be tried to examine Süreyya Ağaoğlu's letters which had been written as Ottoman Turkish to her sister Tezer Taşkıran in December of 1929. During this time, Tezer Taşkıran to was treated in Istanbul because of her illness and Süreyya Ağaoğlu started to her career life in Ankara. Furthermore, it will be focus on the elements of her identity, emotions, ideas and style of writing via her letters. Besides these letters offer the opportunity to understand social and cultural life in Ankara of the Early Turkish Republic Era and the way of woman self-narrative of her letters.

Keywords: *The First Female Lawyer of the Turkish Republic, Süreyya Ağaoğlu, Tezer Taşkıran, Woman Self-narrative, Turkish women, Ankara of the Early Turkish Republic Era.*

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın avukatı olan Süreyya Ağaoğlu, 1909 yılında Rus Kafkasyası'ndan İstanbul'a göç eden Ağaoğlu ailesinin bir üyesidir. Cumhuriyet'in kurucu kadrosunda yer alan milletvekili, bürokrat, doktor, öğretmen, mühendis ve avukat gibi meslek mensuplarından oluşan Ağaoğlu ailesi için mektup son derece önemli bir iletişim aracıdır. Eğitim, tedavi veya iş amacıyla farklı şehirlerde bulunduklarında dönemin şartları gereği mektup vasıtasıyla haberleşmişlerdir. Bugün Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi'nde aile üyelerine ait birçok şahsi belge arasında mektuplar önemli bir yer tutmaktadır. Şubat-Aralık 2021 tarihleri arasında İstanbul İsveç Başkonsolosluğu'nun hibe desteğiyle gerçekleştirilen bir projeyle Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi'nde bulunan 8 565 belge, 6698 sayılı KVKK[1] kapsamında incelendikten sonra erişime açılmasında hukuki olarak bir sorun teşkil etmeyenlere internet üzerinden ulaşılabilmektedir. Ancak arşiv sözleşmesi yapılırken ailenin erişime açılmaması yönünde sözleşmeye koydukları şerh gereğince sağlık ve mali konuları içeren belgeler KVKK değerlendirmesinin dışında bırakılarak erişime açılmamıştır.[2] Bu çalışmada, Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi'nde 10001_001_067, 10001_001_072, 10001_001_073, 10001_001_075, 10001_001_076, 10001_001_077 demirbaş numaralarıyla kayıtlı, Süreyya Ağaoğlu tarafından İstanbul'da tedavi görmekte olan kız kardeşi Tezer (Ağaoğlu) Taşkıran'a yazılmış 2 Aralık 1929, 11 Aralık 1929, 14 Aralık 1929, 18 Aralık 1929, 22 Aralık 1929 ve 23 Aralık 1929 tarihli mektupları incelenecektir. Bu mektuplar üzerinden Süreyya Ağaoğlu'nun duygu ve düşünce dünyası, kullandığı üslup, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'daki sosyal ve kültürel hayat ile metnin bir kadın ben-anlatısı metni olması yönü değerlendirilerek hangi tarihsel konular için kaynak olarak kullanılabileceği üzerinde durulacaktır.[3]

Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi'nde aile bireylerinden gelen mektupların yanı sıra Süreyya Ağaoğlu'nun arkadaş çevresi ve aile dostları tarafından kendisine gönderilen mektup, taziye telgrafları, yeni yıl tebrik kartları olmak üzere 670 adet belge bulunmaktadır. Henüz yayımlanmamış ve üzerinde bir çeviri yazım çalışması yapılmasını bekleyen mektupların çoğu Osmanlı Türkçesi olarak kaleme alınmıştır. Bununla birlikte yurt dışındaki dostlarından gelen bazı mektupların dili İngilizcedir

1. Kişisel Verileri Koruma Kanunu
2. Bu bilgi için Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Arşivci ve Kataloglama Uzmanı Sibel Servet Sular'a teşekkür ederim.
3. Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde katkılarından dolayı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı kurucu üyelerinden Aslı Davaz'a, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Genel Kurul üyesi Selvi Başak Öztürk'e ve hocam Prof. Dr. Gülhan Balsoy'a çok teşekkür ediyorum.

ve Peter Dervent[4] isimli arkadaşı tarafından kendisine 17 adet İngilizce mektup gönderilmiştir.[5] Peter Dervent ile yazışmalarının içeriğine bakıldığında, dönemin siyasi konularından bahseden entelektüel sohbetlerin yapıldığı bir muhtevaya rastlanır.[6] Üstelik özel arşivinde kayıtlı mektupların özetleri sayesinde hayatı hakkında otobiyografisinde bulunmayan bazı bilgilere de ulaşılabilmektedir. Arkadaşlarından İbrahim Sünuhi Arsan[7] tarafından gönderilen bir içerikte, 1923 yılında eğitim için Avrupa'ya gitmek üzere imtihanlara hazırlandığından bahsedilmektedir.[8] Başka bir mektup Abdülhak Kemal Yörük'ten[9] 6 Haziran 1923'te gelmiştir ve mektupta tahsil yapmak için Avrupa'ya gitmek arzusunun gerçekleşmesi desteklenmektedir.[10] Süreyya Ağaoğlu'nun özel arşivinde kayıtlı bazı mektupları, otobiyografisinde eğitim hayatı hakkında bahsetmediği bilgileri içermesi bakımından Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın avukatının biyografisi üzerinde çalışacak araştırmacıların kullanabileceği değerli kaynaklardır.

> ***"Birbirlerine çok yakın türler olan hatıra defteri, günlük ve mektubun en birleştirici özellikleri yayımlanmak amacıyla yazılmamalarıdır. Bu nedenle kişinin en samimi duygularını ve şahsi itiraflarını dahi barındırabilir."***

1921'de İstanbul Dârülfünûn Hukuk Şubesi'ne kayıt yaptırmak isteyen ilk kız öğrenci olması yönüyle öncü bir rol üstlenen Süreyya Ağaoğlu, Türkiye Cumhuriyeti hukuk tarihinde mühim bir isimdir. Bu yazıda incelediğim mektupların kaleme alındığı 1929 yılının Aralık ayında, ailesiyle birlikte Ankara'da Keçiören'deki evlerinde yaşamaktadır. Ayrıca Devlet Şurası'nda üniversiteden arkadaşları Melahat Ruacan ve Mükerrem İrdil ile birlikte görev yapmaktadır.[11] Tezer Taşkıran ise hastalığı nedeniyle İstanbul'da tedavi görmektedir ve bu çalışmanın konusu olan Süreyya Ağaoğlu'nun Tezer Taşkıran'a yazdığı 6 mektupla[12] birlikte, aynı süre içinde Tezer Taşkıran'ın Süreyya Ağaoğlu'na yazdığı 5 mektup bulunmaktadır.[13] Birbirlerine çok yakın türler olan hatıra defteri, günlük ve mektubun en birleştirici özellikleri yayımlanmak amacıyla yazılmamalarıdır. Bu nedenle kişinin en samimi duygularını ve şahsi itiraflarını dahi barındırabilir. Hülya Argunşah, bu üç tür arasında en kontrollü olanın ikinci bir kişi tarafından okunma ihtimali bulunan mektuplar olduğunu belirtmektedir. Buna rağmen şahsi gözlem ve bir iç dökme aracı olarak kullanılırlar. Başka bir ifadeyle modern anlatının en önemli unsurlarından birisi olan iç monoloğun insan hayatındaki en tabii halidir. Ayrıca bu üç tür, bir edebi eserde kullanıldığında daha başlangıçta gerçekçi olma iddiası taşırlar. Kadın yazarların özellikle bu türleri kullanmasının en önemli nedeni, metindeki samimiyettir. Edebiyatta kadın yazarlarla mektup, hatıra defteri ve günlük ile kaleme alınan eserler arasında yakın bir ilginin bulunması kadına özgü anlatım teknikleri olarak değerlendirilir.[14]

Duygu yüklü satırların yoğun olduğu Süreyya Ağaoğlu'nun mektuplarında, bir hastayla konuşulduğunu hissettiren özel ve samimi bir üslup hâkimdir. Hasta olan kardeşinin moralini yüksek tutacak ve kendisini değerli hissettirecek bir dil kullanmıştır. Dostları ve ailesi tarafından özlendiğini, merak edildiğini ve eve dönmesinin sabırsızlıkla beklendiğini vurgulamaktadır. Tezer Taşkıran'a gönderdiği 2 Aralık 1929 tarihli mektubuna onu tebessüm ettirebileceğini düşündüğü özel bir konuyla başlar; Sunuhi adında bir keman öğretmeninin kız kardeşine talip olduğunu ve bu fikrini kardeşleri Samet Ağaoğlu ile paylaştığını yazar. "Ne ise gözün aydın, kısmetin açıldı." şeklinde samimi bir ifadeyle konuyu

4. Peter Dervent, Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi'nde kayıtlı mektuplardan anlaşıldığına göre; Süreyya Ağaoğlu'nun İngiltere'de yaşayan ve 1946-1948 yılları arasında mektup vasıtasıyla haberleştiği bir arkadaşıdır.
5. Yusuf Altan Altınok vd., *Avukat Süreyya Ağaoğlu "Bir Ömür Böyle Geçti" Arşiv Kataloğu 1898-1992* (İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, İstanbul Barosu Yayınları, 2010), 194-196.
6. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi, 10001_021_020. İlerleyen sayfalarda Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi'nde kayıtlı belgeler "KEKBMV, SAÖA, belgenin demirbaş numarası" şeklinde kısaltılarak gösterilecektir. Ayrıca mektuplarda emin olunamayan kelimelerin yanında ? işareti, okunamayan kelimeleri belirtmek için ise ...? ifadesi kullanılacaktır.
7. İbrahim Sunuhi Arsan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasa mahkemesi başkanıdır.
8. Altınok vd., *Avukat Süreyya Ağaoğlu "Bir Ömür Böyle Geçti" Arşiv Kataloğu 1898-1992*, 193.
9. Abdülhak Kemal Yörük 1962-1963 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanı olarak görev yapmıştır.
10. Altınok vd., *Avukat Süreyya Ağaoğlu "Bir Ömür Böyle Geçti" Arşiv Kataloğu 1898-1992*, 185.
11. Süreyya Ağaoğlu, *Bir Ömür Böyle Geçti: Sessiz Gemiyi Beklerken* (İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi, 1984), 53-54. Melahat Ruacan (1906-1974) ve Mükerrem İrdil İstanbul Darülfünun Hukuk Şubesi'ne Süreyya Ağaoğlu ile birlikte kayıt yaptıran ilk kız öğrencilerdir. Melahat Ruacan daha sonra hakim olmuştur. Mükerrem İrdil ise Devlet Şurası'ndaki görevinden ayrılmıştır. Ağaoğlu, *Bir Ömür Böyle Geçti*, 55.
12. Altınok vd., *Avukat Süreyya Ağaoğlu "Bir Ömür Böyle Geçti" Arşiv Kataloğu 1898-1992*, 131-133. 1929 yılının aralık ayında Süreyya Ağaoğlu'nun Tezer Taşkıran'a yazdığı on üç adet mektup bulunmaktadır ancak bu çalışmada mektuplardan araştırmacıya açık olan altı tanesi üzerinde durulacaktır.
13. Altınok vd., *Avukat Süreyya Ağaoğlu "Bir Ömür Böyle Geçti" Arşiv Kataloğu 1898-1992*, 159-160.
14. Hülya Argunşah, *"Kadın Olarak Yazmanın Başında Mektuplar," Hece 114-115-116 (2006)*: 225-226.

sonlandırır.[15] Ayrıca 14 Aralık 1929 tarihli mektubunda, Ankara Palas'ta Rus Hariciye Nazırı'nın şerefine verilen bir baloya katıldığını ve herkesin merak içerisinde Tezer Taşkıran'ı sorduğunu yazmıştır: "Dün akşam Hariciye Vekili'nin Rus Hariciye Nazırı Karahan şerefine Ankara Palas'ta verdiği davete? gittik. Saat ikiye kadar oturduk. Hep seni hatırladım. Biz hep Hasan Bey'in haremi Melahatle beraberdik. Kocasının işlerine ...? çok üzülmüş. Gözlerinden öpüyor. Bütün balo halkı başta başvekil olmak üzere hep senin hastalığını sordular. Sana meğer ne büyük bir alaka varmış."[16] Çevrelerindeki insanların Tezer Taşkıran'ın hastalığını merak ettiklerinin ve onunla ilgilendiklerinin altını çizerek ailesi dışındaki kişiler tarafından da önemsendiğini vurgulamaktadır.

"Ankara Palas", Salt Araştırma, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/117987

Mektuplarda geçen Ankara Palas, Cumhuriyet'in ilk yıllarında inşa edilmiş önemli bir mekânın adıdır. 1928 yılının Nisan ayında Ankara'da Ulus'ta Ankara Palas Oteli'nin açılışı yapılır. Hem bir otel hem özel davetlerin verildiği mekânda, gece programlar düzenlenerek orkestra eşliğinde yeni çıkan danslar sunulmaktadır. Yeni giyim modası takip edilerek başkentin Cumhuriyet baloları uzun seneler burada düzenlenmiştir.[17] Ankara Palas, 1928'de meclis binasının hemen karşısında bulunması nedeniyle modern Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, milletvekilleri ve yurt dışından gelen misafirlerin sıklıkla uğradıkları bir yerdir. Başta Cumhuriyet baloları olmak üzere farklı adlar altındaki balolara da ev sahipliği yapmıştır. Balo, Cumhuriyet'in kültür tarihinde önemli yeniliklerdendir. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra 1925 yılında ilk resmi balo düzenlenmiştir ve daha sonraları bu sosyal etkinlik Cumhuriyet'in Batılı yüzünü temsil edecektir. Cumhuriyet Ankara'sının sosyal ve kültürel hayatını anlamada mühim bir yer edinen Ankara Palas'taki balolarda ön planda olan kılık-kıyafet ve dans, başkentte "seçkin" olarak adlandırılan ailelerin hayatında son derece önemsenmektedir.[18] Buna bağlı olarak Süreyya Ağaoğlu'nun mektuplarından, o dönem konuşulan konuların dışında anlatılmayan başlıkları da tespit etmek mümkündür. Örneğin 14 Aralık 1929 tarihli mektubunda, katıldığı davete dair söylediklerinde Cumhuriyet balolarında sıkça rastlanan yeni giyim modası hakkında hiçbir şey not etmemiştir.[19] Diğer taraftan otobiyografisinde Cumhuriyet balolarına giderken özel olarak hazırlandığından ve yüzüne sürdüğü pudradan bahsetmektedir.[20] Bu durum Tezer Taşkıran'a yazdığı mektuplarda aynı konuya neden değinmediği sorusunu akla getirmektedir. Üstelik yaşananların üzerinden yıllar geçtikten sonra kaleme alınması itibariyle hatıratında daha genel bilgilere rastlanması mümkünken konuyu detaylandırarak anlatmayı tercih etmiştir; fakat aynı detay mektuplarında yoktur. Çünkü mektupların tamamında hâkim olan konu Tezer Taşkıran'ın rahatsızlığıdır. Süreyya Ağaoğlu bazen kendisinden ve Ankara'dan bahsetmiş olsa bile kız kardeşinin moralini yüksek tutmak için anlattığı şeyleri genellikle onunla ilişkilendirmiştir. Bu nedenle de katıldığı baloda bulunan kişilerin kıyafetlerinden değil sadece Tezer Taşkıran'a olan ilgilerinden söz etmektedir.[21]

Mektuplardaki hitap tarzı daima "Tezerciğim!" şeklinde olmakla beraber başlangıç cümlelerinde genellikle Tezer Taşkıran'a düzenli olarak mektup yazdığını ancak ondan her gün mektup alamadığını söylemektedir: "Tezerciğim! İki gündür yine senden haber yok. Ne oluyor? Sen ara sıra pek susuyorsun. Ben ise sana muntazaman her gün yazıyorum."[22] 23 Aralık 1929 tarihli mektubunda yine aynı hususa değinmektedir:

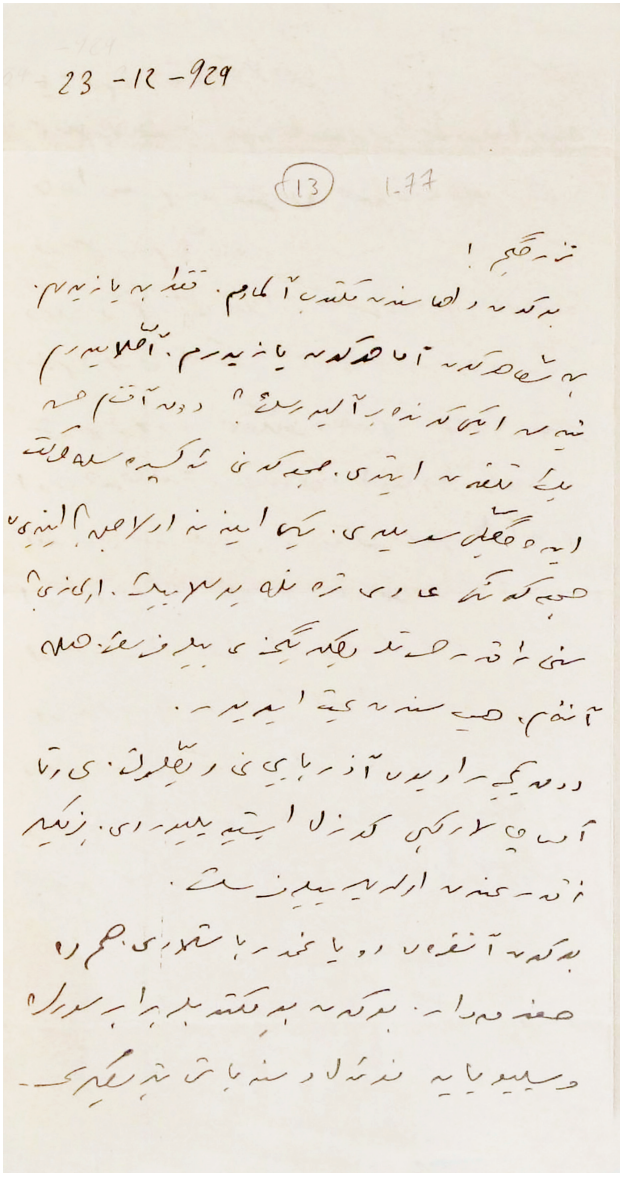
"Tezerciğim! Bugün daha senden mektup almadım. Fakat ben yazıyorum. Ben sana her gün ama her gün yazıyorum. Anlamıyorum! Niye sen iki günde bir alıyorsun?"[23] Bu ifadeler kız kardeşinden mektup alamadığı için endişelenen Süreyya Ağaoğlu'nun kaygısını yansıtmaktadır. Bir abla olarak kardeşinin hastalığının her anından haberdar olmak istemesinin bir göstergesidir. Ayrıca mektuplarını bitirirken kullandığı "Hasretle gözlerinden öperim."[24] cümlesinde olduğu gibi birinci tekil şahısla yazmayı tercih ettiği ifadelerinin yanı sıra "Hasretle he-

15. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_067.
16. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_073.
17. Turan Tanyer, *Cumhuriyet Dönemi Ankara'sının Sosyal Hayatından Sahneler* (Ankara: VEKAM, 2006), 4.
18. L. Funda Şenol Cantek, *"Yaban"lar ve Yerliler: Başkent Olma Sürecinde Ankara* (İstanbul: İletişim, 2003), 262-264.
19. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_073.
20. Ağaoğlu, *Bir Ömür Böyle Geçti*, 43-46.
21. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_073.
22. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_076.
23. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_077.
24. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_067.

pimiz gözlerinden öperiz."[25] şeklinde birinci çoğul şahıs kullanmayı tercih ettiği ifadeleri de mevcuttur. "Hepimiz" kelimesi, Tezer Taşkıran'ın sadece ablası tarafından değil ailenin diğer bireyleri ve birçok dostları tarafından da düşünülmekte olduğunu vurgulamaktadır. Diğer taraftan mektuplarda, karşılama töreni anlamında kullanılan "istikbal merasimi" ifadesine rastlanmaktadır: "Mükerrem'i sorma! Sana öyle muazzam bir istikbal merasimi hazırlıyor ki!"[26] Sözlükte birini karşılama anlamına gelen istikbal kelimesi[27] 1931 yılına ait bir gazetede Türkiye'den Atina'ya giden İsmet İnönü için yapılacak büyük karşılama törenini ifade ederken kullanılmıştır.[28] Süreyya Ağaoğlu, burada kız kardeşi için hazırlanan bir karşılama töreninden onu haberdar ederek heyecanla beklendiğini bilmesini sağlamıştır.

Mektupların geneline hâkim olan duygu özlemdir. Kardeşinin bir an önce iyileşip geri dönmesini arzulayan Süreyya Ağaoğlu, bu hususta duygu ve düşüncelerini açık bir şekilde yazıya aktarmıştır: "Artık seni bir an evvel görmek istiyoruz. İyi ol gel."[29] Başka bir yazışmada Ankara'da yaptığı şeyleri sıraladıktan sonra şöyle bir cümle kaydetmiştir: "Bir gelsen de bütün bunları beraber yapsak." Kardeşini özlediğini belirten ifadelerin yanı sıra ona sevildiğini hissettiren cümleler de kullanmıştır. 18 Aralık 1929 tarihli mektubunun ilk cümleleri şöyledir: "Dün senden mektup alamadım. Ne oldu? Niye sustun? Gözlerim yolda, hep seni bekliyorum. Seni ne kadar göreceğim geldi bilemezsin. Nasıl, artık ayağa kalkıyor musun?"[30] Ayrıca burada geçen son cümleden Tezer Taşkıran'ın ayağa kalkamadığı için zor bir tedavi süreci yaşadığını görmekteyiz. 23 Aralık 1929 tarihinde yazdığı mektubunda ise, Tezer Taşkıran evde olmasa bile bir an dahi onu unutmadıklarını gösteren cümleleri vardır: "Seni ne kadar hasretle beklediğimizi bilemezsin. Hele annem. Hep senden bahsediyor."[31]

Süreyya Ağaoğlu'nun duygu ve düşüncelerini yansıtan ifadelerinden bir başkası da anne ve babası hakkında duyduğu endişeye aittir. Kız kardeşinin tedavi sürecinin ayrıntılarını onlara söylememeyi tercih etmiştir. Çünkü son derece üzgün olan anne ve babasının üzüntülerinin artması sonucunda hastalanabilecekleri kaygısını taşımaktadır.

23 -12 -929

Süreyya Ağaoğlu'nun 23 Aralık 1929 tarihinde kardeşi Tezer Taşkıran'a yazdığı mektubun ilk sayfası (KEKBMV, SAÖA, 10001_001_077)

"Kriz geçirmene çok üzüldüm. Annem ve babama söylemeyeceğim."[32] cümleleriyle kararını bildirir. Böylece sevdiklerine zarar getirebileceğini düşündüğü bir ihtimali ortadan kaldırarak tedbir almıştır. Mektuplarında duygularıyla birlikte mesleki yönünü yansıtan hususları da kaydetmiştir. Ankara'da miras hukukuyla ilgili dinlediği bir konferansı ve konferansı veren hocanın ismini yazmayı ihmal etmez.[33] Ayrıca mektupların senenin son ayında yazılması nedeniyle 23 Aralık 1929 tarihli mektubunda gönderdiği yılbaşı tebrik kartlarından bahset-

25. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_071, KEKBMV, SAÖA, 10001_001_074, KEKBMV, SAÖA, 10001_001_075, KEKBMV, SAÖA, 10001_001_076.
26. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_072.
27. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 33. Baskı (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2017), 526.
28. Başvekilimiz Büyük Tezahüratla İstikbal Edildi, *Vakit*, 12 Ekim 1931, 1.
29. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_073.
30. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_075.
31. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_077.
32. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_072.
33. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_072.

mektedir: "Bugün bu mektupla beraber Sirlere, Silvia'ya[34] Noel ve sene başı tebrikleri yazdım. Bakalım alacak[lar] mı?"[35] Bu ifadeler, yeni yılın tebrik edilmesinin hayatında önemli bir yere sahip olduğunu ve bazı sıkıntılar yaşansa da Aralık ayının onun için heyecan verici bir yanı olduğunu düşündürür. Bir taraftan kardeşini özlediğini dile getiren duygusal ifadelerine yer verirken diğer taraftan kendisi hakkında bilgiler vermeyi de göz ardı etmemiştir. Süreyya Ağaoğlu'nun mektupları bu yönüyle bir kadın ben-anlatısı metni olarak değerlendirilmesi bakımından kıymetlidir. Kendisiyle ilgili özelliklerini aktardığı mektuplarından entelektüel ve çalışan bir kadın, abla ve hukukçu yönü okunabilir.

1929 yılının Aralık ayında Süreyya Ağaoğlu ve Tezer Taşkıran üniversiteden mezun olmuş ve çalışmaktadırlar. Mektuplarında iş yoğunluğundan[36] ve adliye binasının yerinin değişmesinden[37] bahseden Ağaoğlu, otobiyografisinde 1928'de avukatlık ruhsatnamesini alarak aktif bir şekilde çalışmaya başladığını belirtir.[38] Tezer Taşkıran ise 1924 yılında İstanbul Dârülfünûn Felsefe Bölümü'nden mezun olmuştur ve öğretmenlik yapmaktadır.[39] Süreyya Ağaoğlu'nun söylediklerinden Tezer Taşkıran'ın düzenli bir maaşının olduğu anlaşılmaktadır: "Aylığın için iki kere mektebe gittim. Müdürü bulamadım."[40] Bu bilgiye ek olarak talebelerinin onu dört gözle beklediklerini kaydetmesi[41] de göz önünde bulundurulduğunda mektuplarda iki kız kardeşin, Cumhuriyet'in ilk yıllarında çalışan kadınlar olarak maaş aldıkları görülür. Aynı yıllarda, iş hayatında yer alan kadınlara bir başka örnek 1929-1930 eğitim-öğretim yılında Ankara Musiki Muallim Mektebi'nde[42] öğretmenlik yapan Atatürk'ün manevi kızı ve 1930'da belediye seçimlerinde kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmasında mücadele eden bir isim olan Afet İnan'dır.[43] Bu bağlamda mektuplar, Cumhuriyet'in erken döneminde kadının çalışma hayatındaki varlığını gösteren önemli kaynaklar olması bakımından değerlidir.

Mektuplarda geçen isimler arasında aileden anne Sitare Ağaoğlu ve baba Ahmet Ağaoğlu ile kardeşlerden Samet Ağaoğlu ve Abdurrahman Ağaoğlu bulunmaktadır. Bununla birlikte Süreyya Ağaoğlu, Tezer Taşkıran'ın İstanbul'dayken görüşme ihtimalinin olduğu Sir Angel,[44] Sir Serporyor? ile Silvia adındaki kişilere selam yollamıştır.[45] Aynı zamanda Sir Angel'e verilmek üzere pul yolladığını yazdığı mektubundan bu şahısla arkadaş olabileceği ihtimali göz önünde bulundurabilir.[46] Ayrıca özel bir isim belirtmeden "ablam" diye hitap ettiği bir kişiyi sıklıkla sorması ve mektuplarının çoğunun sonunda "enişteme hürmetler" ifadesini kullanması, bu kişilerin tedavi sürecinde Tezer Taşkıran'ın yanında bulunarak onunla ilgilenen akrabaları olabileceği fikrini akla getirmektedir.[47] Diğer taraftan yazdıkları arasında farklı bir konu olarak altı mektubunun üç tanesinde Ankara'nın hava durumundan bahsetmektedir.[48] Hatta bazen İstanbul ile karşılaştırmalar yaparak iki şehrin havasının da birbirine çok benzediğini yazmıştır.[49]

Mektuplarda, Cumhuriyet'in kültür tarihiyle alakalı göze çarpan bir başka konu radyodur. Süreyya Ağaoğlu, Tezer Taşkıran'a 22 Aralık 1929 tarihinde yazdığı mektubunda yeni bir radyo aldığından ve nasıl ödeme yapacağından bahsetmektedir: "Cuma günü radyo aldım. 150 liraya. Ayda on lira vermek üzere. Dün gece öyle güzel dinledik ki sorma. ...? Tosca, Carmen, Çaykovski'nin Barcarolle'ü.[50] Daha birçok güzel şeyler vardı. Saat on ikiye kadar dinledik."[51] Carmen Fransız ve Tosca İtalyan bir bestecinin opera eserleridir. Barcarolle, Rus klasik müzik bestecisi Pyotr İlyiç Çaykovski'ye aittir. Burada öncelikle Süreyya Ağaoğlu'nun dinlemekten hoşlandığı ve kardeşiyle paylaşmaya değer gördüğü eserler hakkında bilgi sahibi olunabilir. Operaya ve Rus klasik müziğine olan ilgisinin varlığından söz edilebilir. Ayrıca bu bilgiler, Cumhuriyet'in ilk yıllarında radyonun kültürel hayata kattıklarını görmek bakımından da önemlidir. Cumhuriyet'in erken döneminde radyo, demiryolunda yapılan yenilikler gibi son derece önemsenen bir yenilikti. 1925'te çıkarılan bir yasayla Ankara'da büyük bir telsiz istasyonu kurulması planlanmış ve böylece 1925 yılı radyo yayın altyapısının oluşturulduğu yıl olmuştur.[52]

34. "Sir" ve "Silvia" kelimeleri metnin orijinalinde okunduğu gibi "Sör" ve "Silviya" şeklinde yazılmıştır.
35. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_077.
36. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_075.
37. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_072.
38. Süreyya Ağaoğlu, *Bir Ömür Böyle Geçti*, 51.
39. Günseli Naymansoy, *Tezer Taşkıran: Türk Felsefesinin Öncülerinden* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2013), 3.
40. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_072.
41. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_075.
42. Bugün Ankara'da Hacettepe Üniversitesi'ne bağlı Ankara Devlet Konservatuvarı'dır.
43. Prof. Dr. Afet İnan, *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971), 22-25.
44. Metnin orijinalinde okunduğu gibi "Sör Anjel" olarak yazılmıştır.
45. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_067.
46. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_072.
47. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_072, KEKBMV, SAÖ, 10001_001_073, KEKBMV, SAÖ, 10001_001_076, KEKBMV, SAÖA, 10001_001_077.
48. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_067, KEKBMV, SAÖA, 10001_001_072, KEKBMV, SAÖA, 10001_001_075.
49. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_067.
50. Burada geçen özel isimler metnin orijinalinde okundukları gibi sırasıyla Toska, Karmen, Çaykovski, ve Barkarol şeklinde yazılmıştır.
51. KEKBMV, SAÖA, 10001_001_076.
52. Ümüt Akagündüz, "Radyoculuğumuzun Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki Serüveni ve Telsiz Mecmuası," *Kebikeç* 19, sy. 37 (2014): 359, erişim 4 Kasım 2022. https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/18779/18779.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk radyo yayını 1927'de yapılmıştır. İstanbul ve Ankara Radyoları'nın ardından 1950'de İzmir Radyosu kurulmuştur. Radyo istasyonunun Ankara'da kurulması ve günlük hayatın önemli bir parçası haline gelmesiyle birlikte, ilerleyen yıllarda devletin halka seslenmesi için kıymetli bir araç olmuştur.[53] Ayrıca 1927'de yayımlanan Telsiz adlı dergide radyo programları irdelenmiştir ve sadece müziğe dayalı bir yayın değil hikâyelerin ve küçük piyeslerin de bulunması gerektiği söylenerek radyo-tiyatro ilişkisi incelenmiştir.[54]

> ***"Cuma günü radyo aldım. 150 liraya. Ayda on lira vermek üzere. Dün gece öyle güzel dinledik ki sorma. ...? Tosca, Carmen, Çaykovski'nin Barcarolle'ü (...)"***

Sonuç olarak mektuplarda, Süreyya Ağaoğlu'nun duygu dünyası ön plandadır. Kardeşi için endişe duyan bir abla olarak hüznünü ve özlemini kelimelerine yansıtmıştır. Ayrıca Cumhuriyet'in ilk yıllarında iş hayatının da içinde olan entelektüel bir kadın portresi göze çarpmaktadır. Yazdıklarıyla, tedavi sürecindeki kız kardeşine destek olmaya çalışmakla beraber ailesinin ve kendisinin günlük hayatının nasıl devam ettiğini, mektup dilinin samimiyetini en iyi şekilde kullanarak dile getirmiştir. Bunun yanı sıra mektuplar aracılığıyla Cumhuriyet Ankara'sının sosyal hayatına dair bilgiler aktarmıştır. Üzerinde geniş bir çeviri yazım çalışması yapılması gereken Süreyya Ağaoğlu'nun mektupları, biyografisi ve Ağaoğlu aile tarihi üzerinde çalışacak araştırmacılar için önemli bilgiler içermektedir. Aynı zamanda Cumhuriyet'in erken döneminde hukukçu bir kadının çalışma hayatının başlangıç yıllarına şahit olunmaktadır. Mesleki yönüyle birlikte yoğun olarak duygularını ve samimi üslubunu yansıttığı mektupları üzerinden Cumhuriyet'in ilk yıllarında yetişmiş bir kadının ben-anlatısı metnini okuma fırsatını sunmaktadır.

Kaynakça

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Süreyya Ağaoğlu Özel Arşivi'nden kullanılan belgeler: 10001_001_067; 10001_001_072; 10001_001_073; 10001_001_075; 10001_001_076; 10001_001_077; 10001_051_251.

Ağaoğlu, Süreyya. *Bir Ömür Böyle Geçti: Sessiz Gemiyi Beklerken*. İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi, 1984.

Akagündüz, Ümüt. *"Radyoculuğumuzun Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki Serüveni ve Telsiz Mecmuası". Kebikeç* 19, sy. 37 (2014): 359-386. Erişim 4 Kasım 2022. https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/18779/18779.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Argunşah, Hülya. *"Kadın Olarak Yazmanın Başında Mektuplar"*. Hece 114-115-116 (2006): 222-229.

Cantek, L. Funda Şenol. *"Yaban"lar ve Yerliler: Başkent Olma Sürecinde Ankara*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 33. Baskı. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2017.

Altıok, Yusuf Altan, Mehmet Sadık Kişi, İlknur Şener. Avukat Süreyya Ağaoğlu *"Bir Ömür Böyle Geçti" Arşiv Kataloğu 1898-1992*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 2010.

İnan, Afet. *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971.

Koç, Nurgün. *"Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Radyo". Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi 8,* sy. 15 (Bahar 2012): 69-103. Erişim Tarihi: 04 Kasım 2022. http://www.ctad.hacettepe.edu.tr/8_15/5.pdf

Naymansoy, Günseli. *Tezer Taşkıran: Türk Felsefesinin Öncülerinden*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2013.

Tanyer, Turan. *Cumhuriyet Dönemi Ankara'sının Sosyal Hayatından Sahneler*. Ankara: VEKAM, 2006

53. Nurgün Koç, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Radyo," Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi 8, sy. 15 (Bahar 2012): 70, erişim 4 Kasım 2022, http://www.ctad.hacettepe.edu.tr/8_15/5.pdf

54. Telsiz, "Telsiz Yalnız Ruha mı Hitap Eder?," *Telsiz*, s. 6, 4 Ağustos 1927, s.6. aktaran Akagündüz, "Radyoculuğumuzun Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki Serüveni ve Telsiz Mecmuası," 374.